

ข้อมูลอาการอาพาธของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)

(เรียบเรียงจากบันทึกเสียงของพระพรหมคุณาภรณ์ซึ่งท่านอธิบายและตอบคำถามเกี่ยวกับอาการอาพาธ)

วันเดือนปีเกิด วันพฤหัสบดีที่ ๑๒ มกราคม พ.ศ.๒๔๘๑ แรม ๖ ค่ำ เดือน ๒ ปีชาล จ.ศ.๑๓๐๐

อายุ ๗๔ ปี ๒๖ วัน อายุโหร ๗๕ ปี

อายุสมณฐาน : สมณฐานวาตะ

ธาตุเจ้าเรือน (ปฏิสนธิ) : ธาตุไฟ

อาการสำคัญ : รู้สึกไม่สบายจากการนอนไม่หลับ ปวด “หนุ่ยหน้าผากซ้าย” “สมองด้าน” และไอเรื้อรัง

ประวัติปัจจุบัน :

อาการนอนไม่หลับ เมื่อคืน (ก่อนการบันทึกเสียงครั้งนี้) ไม่ได้หลับสักทีเดียว อาการต่อเนื่องมาจนถึงเดี๋ยวนี้ การมาเยี่ยมของคณะต่างๆ เมื่อวานแล้วได้คุยเป็นการทดสอบอาการอาพาธ (เหตุที่ทำให้มีอาการอาพาธ) หลังจากพูดคุยเหมือนปกติกับคณะที่มาเยี่ยม ๒ คณะ ระหว่างพูดคุยกับคณะที่สอง ก็มีอาการระบมหน้าอกมากขึ้น ๆ ต้องนอน นอน พอคณะที่สองกลับไปแล้ว มีอาการแรงขึ้น เจ็บระบมหน้าอกมากเป็นพิเศษ ข้างในรู้สึกเหมือนว่ามีลมพอง ไม้รู้ว่าอะไรมันพอง เต็มหน้าอก เป็นภาพความรู้สึกว่าเหลือช่องให้มีลมหายใจอยู่เล็กน้อย หายใจได้สั้น ๆ หายใจจะไม่ไหว หายใจสั้น ๆ นานเข้าก็เหนื่อย ก็พยายามหายใจยาว ๆ นอนทรามานเป็นชั่วโมง ๆ ในที่สุดอาการชุดนี้ก็เปลี่ยนหายไป เปลี่ยนเป็นอึดอัดกลางหน้าอก แน่น ยิ่งทรามานหนักขึ้นไปอีก อาการสมองหรี ง่วงจะหลับ (อาการสมองหรีเป็นอาการแบบที่เกิดจากอาการไอแล้วเป็นไมไอ แล้วจะหลับเรื่อย) อาการสมองหรีจะหลับก็มา อาการแน่นก็ยังอยู่ อาตมาคิดว่าใครจะชนะ ฝ่ายเอาหลับ หรือฝ่ายแน่นไม่ยอมให้หลับ ในที่สุดอาการสมองหรีไม่สามารถเอาชนะอาการแน่นได้ ทรามานทนไม่ไหว ก็ต้องลุกขึ้น จากนั้นประมาณ ๒ ชั่วโมง อาการแน่นก็หายไป จากการลุกขึ้นนั่ง กลายเป็นเจ็บระบมกว้าง ๆ เดียวที่โน่นที่นี้ แต่ไม่มีพอง ลดอาการทรามานลง อาการเจ็บระบมไม่เหมือนที่เกิดจากการไอซึ่งจะเจ็บโดยมาก อยู่แถว ๆ ซีโครง อาการนี้เจ็บระบมแม้กระทั่งที่หลัง ในที่สุดตัดสินใจไม่นอน ลุกขึ้นเดิน อาการแน่นก็คลาย อาตมาจึงสลับนั่งและเดิน เจ็บระบมก็จะทุเลาลง ไม่ค่อยรู้สึกแล้ว เพราะเดินทำโน่นทำนี่ มีสิ่งสนใจตั้งใจมาใหม่ เป็นอันว่าเดินและยืนตลอดจนถึงเวลาเช้ามา เป็นอันว่าไม่ได้หลับ พอขึ้นนั่งบนเตียงเพื่อฉันยา ก็เจ็บระบมชัดขึ้นมา เพราะตัวย่นลงมา ตอนนี้สมองฟั่นเฟือน หมอมาเยี่ยมไข้ นึกจะถามอะไรก็นึกไม่ออก ฟังรู้เรื่องบ้างไม่รู้เรื่องบ้าง ฉันเข้าแล้วได้หลับบ้าง ก็รู้สึกดีขึ้นหน่อย หลังฉันเพล มีคณะมาเยี่ยม หลังฉันเสร็จขึ้นเตียง ก็ได้เข้าทำอะไร แต่ครั้งนี้อาการ (ปวด) มาไว อาการปวดขึ้นมาที่นี้ (ที่ ?) เป็นอาการที่เกิดจากฉันแล้วนอนเข้าไปหน่อย อาการนี้มาก็จะต้านการหลับของสมอง ฟั่นหลับได้ยากเย็น แต่ในที่สุดอาจเป็นเพราะไม่ได้หลับมาทั้งคืน ทำให้หลับไปได้บ้าง แต่พอลุกขึ้นมาสักพัก มีอาการใจสั่น กลับมาอีก เลยยุ่งหมด

ได้ความ (อาการอาพาธต่าง ๆ) ว่าเข้ากับแนวที่คุณหมออธิบายไว้ว่า ผลึกจากภาวะที่มีอาการไอมาเป็นหายใจไอ หมายความว่า พอหายใจไอ พูดได้โดยไมไอ หากไม่มีอาการอื่น ดูเหมือนมีอาการดีขึ้น (หมออธิบายว่าเปลี่ยนจากกระบังลมมีแรงมาเป็นไม่มีแรง) แต่จริงๆ แต่กลับมีอาการเจ็บระบมที่เป็นอยู่ขณะนี้ทำให้รู้สึกแย่มาก เดิมเมื่อมีอาการไอ จะพูดไม่ค่อยได้ แต่ดีที่ไม่มีอาการอะไรต่อ แต่ขณะนี้ไมไอ พูดได้ แต่จบแล้ว (เจ็บระบม แน่น) แพทย์ตาย คนละแบบ เป็นเรื่องน่าสังเกตว่ามีอะไรเกิดขึ้น อาการเหล่านี้เป็นมาได้อย่างไร เป็นเครื่องช่วยพิสูจน์ ทดสอบว่าอาการสัมพันธ์กับปอด หลอดลมอย่างไร

สภาพก่อน ๑๐ วันก่อน พุดได้ ก็จะไม่โอกันใหญ่ มาเมื่อ ๑๐ วันก่อน ตื่นเช้าวันหนึ่ง มันพลิกหายไป ไอหายไป เหมือนปลิดทิ้ง อาจมีไอเบา ๆ แต่กลับมีอาการอื่นตามมา ไอหายไป แต่ตื่นขึ้นมารู้สึกเหนื่อย เจ็บระบมหน้าอก จะหลับทั้งวัน สมอหรือ เปลี่ยนไปเลย คุณหมอบอกอธิบายว่าหลังจากไอบามากมานาน กระบังลมและหลอดลมอ่อนกำลัง หดแรง สำหรับอาการร่งงเกิดจากเป็นการนอนที่ไม่มีประสิทธิภาพ ปอดหายใจไม่พอ นอนไป ปอดหายใจไม่เต็มที่ แต่ไม่ได้ถามคุณหมอว่าที่หายใจไม่พอเกิดจากกระบังลมด้วยหรือไม่ ดูเหมือนร่างกายต้องการอากาศหรือออกซิเจนตลอดทั้งวัน ทำให้รู้สึกอยากหลับอยู่เรื่อย แต่ก่อนไอ แต่มีกำลัง ตอนนี้อไอ แต่ไม่มีกำลัง ดูเหมือนตอนนี้กระบังลมต้องการจะพัก

อาการทางสมอ (สมอด้าน สมอหรี สมอปิด สมอม้อย สมอแห้ง) โดยปกติเรารู้กันว่า คนเราเมื่อกินอาหารเสร็จ ท้องตึง หน้าตาจะหย่อน ง่วง แต่ของอาตมาไม่ใช่ปกติแบบนั้น มันเกิดเรื่อง ถ้าไม่รีบลงไปนอนภายใน ๑๐ นาที สมอจะปิด แต่เดี๋ยวนี้สมอไม่ปิด มันจะปวด “หนุ่ยหน้าผากซ้าย” แต่ก่อนพอฉันเสร็จ สมอจะหรี ก็จะไม่หลับ พอได้นอนก็หลับ แต่เวลาปวดขึ้นหนุ่ยแล้วมันจะต้านการหลับ เมื่อขึ้นเตียงแล้วมันไม่หลับ มันไม่หลับ บางที่ร้าย มันไม่ใช้วันเดียว เป็นอยู่ ๗ วัน ไม่ยอมหลับ แม้ตอนกลางคืน มันปั่นป่วนหมด

ถ้าในระหว่าง ๑๐ นาทีนี้ เกิดอ่านหนังสือ แม้แต่หน้าที่เดียวก็เกิด (อาการหนุ่ยสมอ) ขึ้นเลย คราวนี้อาการปวดหนุ่ยจะเกิดทันที แล้วเป็นหนัก ถ้าเป็นเรื่องที่ต้องใช้ความคิดก็เกิดเหมือนกัน ดังนั้นใน ๑๐ นาทีนี้จะต้องทำอะไรที่เป็นเรื่องปกติที่เป็นความเคยชิน ที่ไม่ต้องใช้ความคิด ก็ทำไปได้ เช่น แปร่งฟัน เข้าห้องน้ำ กลับมาแล้วก็ขึ้นนอน ก็จะหมดเรื่องหมดราว จะต้องไม่ใช้ความคิด ไม่ต้องใช้สายตา สายตาหนักที่สุด แต่วันนี้มันไวมาก ไม่ถึง ๑๐ นาที อาตมาขึ้นเตียงในเวลาไม่ช้า แต่ไม่ทัน เลยปวดขึ้นมา อาจเป็นเพราะเมื่อคืนไม่ได้นอน มันเลยวิปริตไป

ที่ยังกันอีกเรื่อง คือเรื่องท้องเสีย ตั้งแต่ไปผ่าตัดถุงน้ำดีทิ้ง หลังจากนั้นมันมีท้องเสียชนิดหนึ่ง ถ้าท้องเสียครั้งเดียว สมอก็จะไป สมอหมดประสิทธิภาพ ใช้งานไม่ได้เลย ไม่ใช่มัน แต่ใช้ (สมอ) คิดไม่ได้ ใช้งานไม่ได้ ถ่ายครั้งเดียว นาน ๆ จะเป็นทีหนึ่งเรื่องโรคท้องนี้ แต่ก่อนท้องเสียจากยาโรคเก๊าท์ (โคซีซิน) บางครั้งท้องเดินอยู่ ๗ วัน บางวันท้องเดินถึง ๗ ครั้ง เสียถึงตี ๓ ก็มี ท้องเสียเท่าไรก็ไม่เพลีย แต่ถ้าเสียแบบที่ว่ามานี้ วันละครั้งเดียว (สมอ) ไปเลยออกจากห้องน้ำก็แยแล้ว ไม่เสียมาก เป็นเพราะอะไรกัน อาตมาว่ามันคงเสียธาตุอะไรบางอย่าง ตอนผ่าตัดถุงดีใหม่ ๆ จะเป็นบ่อย ต่อมาห่างเข้า หลายเดือนเป็นครั้ง บางครั้งหายไปเป็นปี มาเมื่อปีที่แล้ว อาตมาเรียกว่าโรค “ท้องคล่องสมอม้อย” อาการถ่ายแบบนี้ ถ่ายครั้งเดียวตอนเช้า โดยมากตรงเวลา ถ่ายแล้วรู้สึกโล่งสบาย ว่างหมดทั้งตัว แต่พอตอนสายหรือบ่าย สมอจะไป ใช้งานไม่ได้เลย ร้ายมาก เมื่อครั้งที่เป็นอย่างนี้ ๓ เดือนแทบตาย แต่ครั้งนั้นได้ยาจุลินทรีย์ก็ไม่หาย แก้มไม่ตก จนอาตมาฉันยา Flagil เอง ซึ่งเคยใช้รักษา Giardiasis แล้วหาย แต่หลัง ๆ ฉันแล้วไม่ได้ผล

ระยะหลังเมื่อประมาณ ๑ เดือนก่อน เมื่อมีอาการท้องเสียไม่มาก ใช้สมอยาก ถ้าฝืนใช้สมอ จะมีอาการปวดสมอทางด้านซ้าย ปวดจนติดกระดูกหน้าด้านซ้ายทั้งแถบลงมา ปวด ทรมานมาก ใช้งาน (สมอ) ไม่ได้ ต้องงดใช้สมอ ทำไม่ถึงต้องเป็นข้างซ้าย ทุกเรื่อง ผ่าตัดหลอดเลือดก็ทำที่ด้านซ้าย แต่ผล ultrasound เลือดเข้าสมอก็ตีทั้งคู่สังเกตไม่ต่างกัน

อาการทางสมอ (สมอแห้ง สมอด้าน) เป็นขึ้นมา ถ้าไปนอน ไม่ต้องศีระสูง ให้ศีระราบ ทรมานมาก อย่างวันก่อน อธิบายธรรมะแล้ว เย็นแล้วแย ตอนนั้นอยู่ในช่วงไอมีแรง พอหลับที่พัก ช่วงเย็น ฝืนทำอะไรสักพัก รู้สึกสมอแย ต้องนอน พอนอนหัวราบแล้ว ทรมาน ต้องลุก บางที่ฝืนนอน ทนนับได้ถึง ๑๐๐ เพื่อจะเปลี่ยนแปลง นอนแล้วก็ทรมาน พอครบต้องลุกขึ้น แต่ถ้าเอาหัวลง จะรู้สึกสบาย ภายใน ๒ นาที จะรู้สึกอยากหลับ ตอนเย็น นั่ง ขยับตัวได้ทำ

ให้ความรู้สึก (ทรมาน) ลดลง ถ้านอนแล้วมันนิ่ง (ไม่มีอิริยาบถ) มันทรมาน มันต้องทนอย่างเดียว ดูแล้วแตกต่างจาก
สมองหลังฉันทอาหาร สมองตอนนั้นมันรับการนอน มันเรียกร่องการนอน เล่นนอนได้ แต่ตอนนี้สมองไม่รับ พอนอนแล้ว
ทรมาน แต่แปลกว่าเอาหัวลงแล้ว ๒ นาทีเท่านั้นสบาย

อีกตัวอย่างกรณีที่ต่างออกไป ราว ๓ ปีก่อน มีเด็กถามปัญหา ระยะนั้นไอ อาตมาต้องเลือกว่าจะนอนมปอดหรือ
สมอง ถ้าพูดตามทีใจที่จะพูด นึกอะไรออก ก็จะมีพูด จะเป็นช่วงที่ชีพจรขึ้น ความดันขึ้น จะพูดแรง นั้นจะตามมาด้วย
อาการไอ เมื่อคนถามกลับไป ก็จะไอ ไอมาก สั่นหัวไหล่ โดยเฉพาะตอนกลางคืน ตอนนั้นเป็นช่วงที่ไอหลังพูดตั้ง
นาน ต่อมาจึงไอแทรกตอนพูด ถ้าอาตมาจะนอนมปอดไม่ให้ไอ ก็จะไม่ใช้เสียงมาก จะค่อยๆ พูด เพื่อถนอมอมเสียง
พูดเอื่อย ๆ อธิบาย พอเขากลับไป พอค่ำสมองด้าน คื่นนั้นไม่ต้องนอน เพราะสมองด้านจะปฏิเสธการนอน มันไม่รับรู้
การนอน กว่าที่จะหายยาก ทรมานอย่างยิ่ง คุณหมอมักนึกไม่ออกว่าเป็นอย่างไร ถนอมปอด ก็มาเล่นสมอง แยกไปเลย
ถ้าจะเอาสมองไว้ ต้องใช้ปอดเต็มแรง อาตมาก็มาคิดว่าเป็นเพราะอะไร ถนอมสมอง เพราะใช้เสียงใช้แรงมาก ก็ไอ แต่
ถนอมปอดพูดเบา ๆ พูดได้ แล้วทำไมที่หลังเกิดสมองด้าน อาจเป็นเพราะทางเลือดเดินของอาตมาไม่สะดวกอยู่แล้ว
พอถนอมไม่ใช้แรงดันหัวใจให้เต็มที่ เหมือนเส้นเลือดไม่อัม ไปแบบแกน ๆ ผ่านๆ อาการผาก ๆ ไม่ได้เลือดเต็มที่ มัน
แสดงออกเป็นความรู้สึกได้หรือไม่ว่ามัน “ด้าน” คล้ายๆ เลือดไม่เต่ง เหมือนคนเมื่อใช้พลังงานเต็มที่ ความดันและชีพ
จรเต็มที่ เลือดจะเต็มอัมอยู่ในเส้น พอถนอม ในเส้นเลือดเอง เลือดไม่อัม ไม่เต็มเส้น มีผาก ๆ แห่ง ความผากแห่งที่มัน
จะแสดงฤทธิ์ที่หลัง เป็นไปได้หรือไม่ คล้ายกับว่าตอนนั้นมันต้องการ พอมันไม่ได้ตามใจ มันก็แห่ง ตอนที่ไม่ต้องการ
มาก มันก็ไปเรื่อย ๆ แออยู่อย่างนั้น ตอนที่ต้องการเลือดเร็ว แต่มาไม่ทัน ตอนไม่ใช้ความคิด เลือดก็แออยู่ (สมอง) ก็ไม่
ว่าอะไร เลือดก็แออยู่แค่นั้น เวลาพูดที่ใช้ความคิดอย่างนี้ เลือดต้องวิ่งเร็ว พอมานไม่ทัน เช่นมาได้ครึ่งเส้น ไม่เต็มอัม
สมองจะด้านเลย ทรมานอย่างหนัก ถ้าถนอมปอด สมองพัง ถ้าถนอมสมอง ปอดแอ อาการสมองด้านทรมานมาก ต่อ
ก่อน พูดเต็มที่ก็ได้ แต่อีก ๒-๓ วันจะมีอาการสมองแห่งตามมาทีหลัง แต่ตอนนี้มันเปลี่ยนไป ใช้ปอดเต็มที่ สมองจะไม่
เป็นไร แต่ตอนนี้ถ้าถนอมปอด เย็นค้ำจะสมองแห่ง

ระยะหลังที่เดินทางไปอเมริกา (ตอนนั้นอายุราว ๕๐-๕๕ ปี) เมื่อ (โดยสารเครื่องบิน) เครื่องบินจะบินรวดเดียว
และเปลี่ยนเส้นทางบิน ผ่านขั้วโลก บินระดับความสูงมาก ตอนหลัง ๆ นั่งเครื่องบินที่บินสูงแล้วมีอาการสมองแห่ง
ทรมานมาก นอนไม่ได้เลย แม้จะนั่งชั้นพิเศษ แก้มไม่ได้ นอนก็ไม่มีประโยชน์ คิดว่าขึ้นกับความสูง ไปอเมริกาที่ไร จะแย
ทุกที ปัญหานี้เกิดจากอะไร เกี่ยวกับความดันหรือออกซิเจนหรือไม่ แม้ในเครื่องบินมีการปรับความดันอากาศและมี
ออกซิเจนเพียงพอก็ตาม ไม่ใช่เรื่องของ psychic เป็นทุกครั้งขึ้นเครื่องบิน อาตมาจะมีความไว ถ้าความกดอากาศ
ลดลง เช่นจะเกิดฝน อาตมาจะเกิดความรู้สึกอึดอัดในคอ มีอาการทางการหายใจ ก็เพราะโรคหืด ความกดอากาศถ้า
ตกลงมาถึงจุดหนึ่ง จะเกิดอึดอัด ถ้าเป็นมากเหมือนมีอะไรทับอก หายใจยาก ที่เห็นชัดอีกอย่างหนึ่ง เมื่อขึ้นไปทีผา
เดียวตายซึ่งมีความสูง ๑,๒๐๐ เมตร อาตมาลงไปเดิน แล้วรู้สึกว่าเหมือนไม่ต้องหายใจ เหมือนไม่ได้หายใจ ทำให้นึก
ได้ว่าโดยปกติต้องใช้ความพยายามในการหายใจ จนชิน คือต้องหายใจด้วยความพยายามตลอดเวลา ไปที่นั่นโล่ง มัน
เหมือนหายใจเอง รู้สึกว่ายังไม่หายใจ แต่ทำไมมันไปเอง โล่ง สบายมาก ไม่มีความรู้สึกว่าต้องหายใจ พอลงมา
ข้างล่างก็เหมือนเดิม ถ้าความกดอากาศลดลง ยิ่งต้องฝืนหนัก คนที่ปอดไม่มีกำลังก็ต้องมีผลกระทบจากสิ่งเหล่านี้
อยากลองไปผาเดียวตายอีกว่าจะรู้สึกเหมือนเดิมหรือไม่ คราวหนึ่งมีคนบอกว่าไปขึ้นภูเขาสูงในจินขนาดเดียวกับอียิปต์
มีความรู้สึกสมองแห่งเหมือนอาการที่อาตมาเล่าให้ฟัง ปัจจุบันที่เกี่ยวกับความสูงต้องมีผลแน่ ๆ ไม่เกี่ยวกับความรู้สึก
เป็นสภาพร่างกายชัดเจน เซสสร้างไม่ได้

๓ วันมานี้ คืนแรกไม่ได้หลับสักนาที พอเช้าวันรุ่งขึ้น นอนรวดเร็วหลังฉันทเพล ยังไม่ทัน มันขึ้นหญุ่มมาก่อน หน้าผากซ้ายปวดขึ้นมา เรื่องฉันทแล้ววง เรื่องสมองหรือไม่ว่า มาไม่ได้ ความง่วงหายหมด ก้าวข้ามไม่ได้เลย ไอ้เจ้านี่ (ปวดหญุ่ม) ต้านการนอน ทนนอนไปเถอะ มันไม่จับ มันไม่ยอมไป มาอีกวัน ธิบนอนหลังฉันท มันก็ยังไมยอมไป ความง่วงก็เข้าไม่ได้ เจ้านี่กัณหมด เพลเช้านี้ฉันทให้มาก จะได้ง่วง ไม่มีทาง มันเข้าไม่ได้ สมองส่วนอื่นโล่งหมด แต่ส่วนที่เรียกว่า “หญุ่ม” หน้าผากซ้าย จุดเดียวเท่านั้นที่ปวด ปวดคือ ไม่มีใครทำอะไรได้ เกิดจากฉันทแล้วนอนไม่ทัน หรือที่บอกมาแล้วอ่านหนังสือแม้ตัวเดียวก็ขึ้น

๒-๓ วันมานี้มีอาการทางสมองขึ้นมา เลยนึกออกว่ามันไม่ใช่เฉพาะอาการหญุ่มหน้าผากขึ้น มันมีอาการสมองสะบัดอีก หัว สะบัด สองอย่างนี้สัมพันธ์กัน ๒-๓ วันนี้เกิดอาการนี้ขึ้นมา เวลาสมองเกิดอาการหญุ่มหน้าผากซ้ายปวดหรือเกิดอาการสมองด้าน สมองและร่างกายจะพยายามคลายตัวออกจากภาวะนี้ให้ได้ เวลามันเริ่มคลาย เช่นอย่างสมองด้านนอน พอมันเริ่มคลาย มันจะสะบัด หนึ่ง สอง สาม ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหน พอมันเริ่มจะคลาย มันจะสะบัดศีรษะอย่างนี้ มันมาเอง แสดงว่าเริ่มคลาย พอนอนไม่ได้ ไม่รับการนอน พอฉันทเสร็จ ฝ่ายจะทำให้นอน พยายามช่วย ลงนอนอย่างวันนี้เข้าฉันทแล้ว พยายามธิบลงนอน มันก็พยายามมาช่วย สะบัด ๓ ครั้ง อาการปวดไมยอมไป ผ่านไปอีกหลายนาที สะบัดครั้งที่ ๔ อาการปวดไม่ไป ผ่านไป ๑ ชั่วโมง สะบัดไป ๗ ครั้ง ตอนนั้นเริ่มได้นิดหนึ่ง เวลาจะคลาย มันจะระบายความปวดออกบริเวณที่กระดูกข้างในใบหู แถบที่ตั้งของใบหู ระบายแบ่งออกมา ปอดเริ่มหายใจได้แรงขึ้น คล้ายจะระดมนอน แต่ก็ไม่สำเร็จ จนกระทั่งเดี๋ยวนี้ก็ยังปวดอยู่ แต่น้อย ๆ หมายความว่าตอนนี้ไม่รับการนอนทั้งนั้น ตั้งแต่เจ้านี่มา ไม่รับการนอน การสะบัดก็ยังช่วยได้ไม่พอ สมองมันสะบัดทำไม แล้วทำไมตามปกติฉันทแล้ว สมองหรือวงเป็นธรรมดา แล้วทำไมเจ้านี่ขึ้นมา แล้วความง่วงจะไม่มีเลย ความง่วงจะเข้ามาไม่ได้เลย เป็นปริศนาที่ชอบกล และเป็นการพยายามคลายตัวของกาหรือนอกจากอาการที่มีความกดดันหรืออะไรก็แล้วแต่ มันจะออกไปให้ได้ด้วยการสะบัดแบบนี้ แต่ก่อนเป็นบ่อย พอสมองด้าน เมื่อเริ่มนอน มันจะคลาย แต่ก่อนเป็นมาก แต่ตอนนี้มาเจออาการนี้มันพยายามหนีออก สะบัด ทำไมฉันทแล้ววง เป็นเรื่องธรรมดา ทำไมนอนไม่ทัน จึงขึ้นที่นี้ แล้วทำไมเจ้านี่มา ความง่วงมันหายหมด ไปไหนหมด มาไม่ได้เลย สมองโล่งหมด ไม่มีมีน ปวดตรงนี้ ปวดอยู่ตลอด แต่เบาละ มันครองที่แล้ว ก็ไม่หนักหนา แต่ร้ายคือไมยอมคลาย มันมาอยู่แล้ว สมองทั้งสมองวงไม่ได้ ง่วงไม่ได้ทำให้หลับไม่ได้ ๓ วัน ๓ คืนนอนได้ประมาณ ๓-๔ ชั่วโมง คืนแรกนอนไม่ได้สักนาที แต่มันเป็นเรื่องปอด แต่พอวันที่ ๒ เจ้านี่ขึ้น กลางคืนไม่มีความง่วงเกิดขึ้น นอนไปเถอะ ความง่วงจะไม่มีเกิดขึ้น ถ้าเจ้านี่มา ตื่นขึ้นพยายามฉันท แล้วธิบนอน มันไม่ไป ถึงกับสะบัด ๓ ครั้ง ๗ ครั้ง มันไม่ไป มันครองสมองมานานแล้ว สมองด้าน สมองแห่ง หญุ่มหน้าผากซ้าย (แต่ก่อนมีสมองบิต) ไม่ใช่เบา มันโยงกับเรื่องเก่าที่เล่าแล้ว แต่ลืมพูดเรื่องสมองสะบัด พอเกิดอาการนี้ขึ้น มันก็สะบัดหาทางพ้นไปให้ได้ ให้พ้นการกด มันเป็นอาการกดดันอย่างหนึ่ง แล้วมันพยายามจะหนีไป ถ้าสมองด้าน ก็พยายามหนี ก็คลายออกแล้ว ตอนที่มันจะตีขึ้นมันจะสะบัดอย่างนี้ แต่คราวนี้สะบัดแล้วไม่ไป พอต่อมาก็เป็นอันว่าไม่ได้นอน เกิดฉันทแล้วนอน ปกติแล้วนอนทัน คราวนี้กลายเป็นนอนไม่ทัน ขึ้นแล้ว นอนกินนอนไปเถอะ มันไม่มีการง่วง ก็สู้กับมัน ทนนอน เมื่อคืนได้ประมาณชั่วโมงครึ่งทั้งคืน ทนนอนไป จะไม่มีความง่วงใดๆ ทั้งสิ้น ตื่นเข้าขึ้นมาฉันทต่อ ฉันทเพื่อให้มันง่วง มันก็ไม่ยอมง่วง เพราะเจ้านี่มันยึดสถานที่อยู่ คือถ้าเจ้านี่อยู่ ความง่วงเข้ามาไม่ได้เป็นอันขาด แม้ว่าคุณจะทำอะไร ถ้าไม่มีเจ้านี่อยู่ ฉันทแล้ว ง่วงแล้วจะหลับทันที สองตัวนี้ต้านกันเต็มที่ เจ้าตัวง่วงจะเอาตัวนี้ออก ก็สะบัดหัว สะบัดแล้วสะบัดอีกก็ไม่ยอมไป ไม่รู้ว่าอีกกี่วันจะชนะ คราวหนึ่งไปที่หนองพอก ต้องฉันทกับหลวงลุง หลวงลุงท่านฉันทเช้า อาตมาฉันทเสร็จก็นั่งรอ กลับขึ้นมาไม่ทัน ๗ วันมีอาการนี้ สมองสะบัดทำไม แต่ตอนนี้สะบัดเอาไม่ออก ตอนนี้ยังครองที่อยู่ ไม่รู้ว่าเมื่อไร

จะได้นอน อย่างนี้ต้องนอนเอาหัวลง ตอนนี่เราไม่มีเตียงหัวลง อยากลองว่ามันจะยอมหรือไม่ แผลกใหม่ ตกลงสมอง หนุ่ยหน้าผากซ้ายก็ไม่เกี่ยวอะไรกับกรณีทั้งนั้น มันเป็นอิสระ ว่างหมดความหมาย เข้าไม่ได้เลย ก็วันก็วันก็เข้าไม่ได้ถ้า เจ้านี้อยู่ จะฉันทอะไรเท่าไรก็ไม่ว่าง มันเก่ง แผลกจริง ๆ มันคืออะไร มันโยงกับ mastoid หรือไม่

ปัญหาสำคัญที่เกิดกับสมอง โดยเฉพาะหนุ่ยหน้าผากซ้ายปวดขึ้นมา จะเกิดกับด้านซ้าย เดิมทีเดียวตั้งแต่เด็ก ๆ มากก็เป็นเรื่องของโรค mastoid อักเสบเรื้อรัง จนได้รับการผ่าตัดที่วชิรพยาบาล ประมาณพ.ศ.๒๕๐๙ ยังมีอาการปวดทรมานมากในกระโหลกศีรษะด้านซ้ายเรื่อยมา และมีเรื่องหูน้ำหนวก จนกระทั่งพ.ศ.๒๕๒๕ ต่อมาได้รับการผ่าตัดที่โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้าใส่แก้วหูเทียม ตั้งแต่นั้นเรียกว่าอาการหายเกือบปลิดทิ้ง แต่ไม่ทราบว่าอาการที่ฉันทแล้วนอนไม่ทันเกิดการปวดหนุ่ยหน้าผากซ้ายจะโยงไปถึงกันหรือไม่ เพราะอยู่แถบซ้ายเหมือนกัน หนุ่ยซ้ายที่หน้าผากนี้เวลาระบายออก บางทีก็จะมาปวดทางด้านข้างศีรษะแนวเดียวกับที่ตั้งใบหูซ้าย เรื่องสมองด้านจะเป็นกว้าง ๆ เวลาเกิดอาการสะบัด ก็จะสะบัดโดยจุดเน้นอยู่ที่ศีรษะแถบซ้าย คล้ายกับว่าสะบัดให้คลายออกไป อีกแห่งหนึ่ง พ.ศ.๒๕๔๑ ผ่าตัดเส้นเลือด carotid artery ด้านซ้าย ก็แปลว่าเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับสมองด้านซ้าย แต่ไม่ทราบว่าสัมผัสกันหรือไม่

เป็นเรื่องเข้าใจยาก แผลก อาการสมองโล่ง สมองหรี มันขัดกันอยู่ในตัวเสร็จ ถ้าเจ้าตัวนี้มา เป็นอันว่าเรื่องว่างไม่ต้องพูดถึง ไม่ต้องพูดเรื่องมัน ไม่มีมันศีรษะ สมองส่วนอื่นสบาย แต่ตอนนี้จตุรรวมไปอยู่ที่นี้ เพราะฉะนั้นเมื่อมันไม่ได้พัก ก็เลยพลอยคิดอะไรยากด้วย ทั้ง ๆ ที่มันโล่ง แต่มันทำงานไม่ไหว เรียกว่าสมองแทบไม่ได้พักเลย ที่น่ากลัว หลังฉันทมันเคยใช้เวลา ๑๐ นาที แต่ตอนนี้จะไม่ได้แล้ว จะสั้นเข้าไปอีก ต้องรีบนอน ถ้าจะตรวจและให้พร้อมต้องมีเตียงหัวลง เพื่อให้อยู่ในท่าต่าง ๆ

ปัญหาที่เกี่ยวกับดินฟ้าอากาศก็มีบ้าง สมัยก่อนเมื่อมีความชื้นในฤดูฝน ก็จะไอหนัก เดียวนี้ไม่เลือกฤดูแล้ว เหมือนที่บอกไว้ แต่ก่อนจะไอเมื่อเริ่มเข้าฤดูฝน ไอ ๔ เดือนเท่านั้น แต่ก่อนจะไอหน้าฝน หน้าร้อนไม่ไอ เข้าหน้าหนาวก็ไม่ไอ ไอ ๔ เดือนชัด เวลาพูดธุระไม่มีไอ พอเสร็จพูดแล้วที่นี้ จะไอหนัก เวลาบรรยายธรรมหรือพูดกับญาติโยมจะไม่ไอเลย ต่อมาเปลี่ยน กำลังพูดก็มาแทรกแล้ว ต่อขยายทุกฤดูทั้งปี ไอหมด ไม่มีเว้น ลักษณะการพูดก็ไม่เหมือนเดิม ถ้าอาตมาพูดคำ ญาติโยมพูดคำ ก็ไม่เป็นไร ถ้าเป็นการเล่าเรื่อง ก็จะเกิดเรื่อง ทำให้ไอแรง ปวดระบม ทำให้ทำงานไม่ได้ บรรยายธรรมไม่ได้ ได้แต่คุยเล็ก ๆ น้อย ๆ พูดเป็นเรื่องเป็นราวไม่ได้ เวลานี้พูดนิดเดียว ก็ไอแทรก เวลามันรุนแรง พูดนิดเดียวก็ขึ้นมาเลย พูดเป็นเรื่องเป็นราวไม่ได้โดยเฉพาะพูดใช้ความคิด พูดใช้ความคิดจะมีผลต่อสมองอีกแบบที่เล่าไว้ ต้องพูดเต็มแรง ถ้าจะพูดใช้สมองให้มันออกตามที่อยู่ยากจะพูด ปอดก็ทำงานหนัก แต่สมองสบาย ถ้าสงวนปอด พูดเบา ๆ สมองก็แย่ด้านอีกตอนกลางคืนแบบที่เล่ามาแล้ว มันขัดกัน หมายความว่าสมองต้องการเลือดมากเวลาใช้ความคิด ความดันโลหิตและชีพจรขึ้น จะสบาย

ตอนอายุ ๓๐ กว่า ตอนเย็นประมาณห้าโมงเย็น ถ้าฉันทโวลติน ตอนนั้นมีใส่นม ฉันทเสร็จแล้วนอนมือเท้าอ่อนเลย ทำอะไรไม่ได้เลย มีของหนักท้องลงไป เครื่องดื่มที่ใกล้เป็นอาหาร พอเย็นฉันทแล้วจะเป็นเรื่อง จนเวลาผ่านไปสักพัก จึงจะฟื้น เครื่องดื่มที่หนักท้องน้อย ที่มีคุณค่าทางอาหาร เป็นอาการเวลานั้น โดยเฉพาะนม ตอนนี่ไม่รู้ว่าจะมีอาการอีกหรือไม่ เพราะไม่ได้ฉันทนมแล้ว

ข้อมูลที่สอบถามได้เพิ่มเติม

มีปัญหาเรื่องท้องเสียง่ายมาตั้งแต่เด็ก ๆ อาหารที่ฉันทเป็นปกติคืออาหารที่ญาติโยมถวาย ไม่มีอะไรเป็นพิเศษ สมัยเด็ก ๆ ชอบฉันทเผ็ด (เช่น หมูผัดเผ็ดกับแตงกวา) แต่พบว่าสมัยนั้นมีปัญหาเรื่องท้องเสียบ่อย ๆ ไม่เคยสังเกตว่า

อาการที่เกิดขึ้นในช่วงหลังมีความเกี่ยวข้องกับอาหารที่ฉุนหรือไม่ อาการปวดหนุ่ยที่เกิดขึ้นหากไม่ได้นอนหลังฉุนอาหาร เกิดหลังจากที่ผ่าตัด carotid artery หากได้นอนแล้ว หลังจากนั้นจะทำอะไรก็ได้โดยไม่มีอาการอะไร ซึ่งส่วนมากจะถึงดึก

ประวัติอดีต :

- เคยเป็นวัณโรคปอด
- สมัยอยู่วัดพิเรนทร์ อยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีไอน้ำประสาทรอง
- มีประวัติแพ้ (hypersensitive bronchi) แต่ทดสอบ (หลายโรงพยาบาล) แล้วไม่พบว่าแพ้อะไร
- เป็นต่อหิน
- ผ่าตัดถุงน้ำดี ประมาณปีพ.ศ.๒๕๔๖
- ผ่าตัด mastoid ๒ ครั้ง ประมาณปีพ.ศ.๒๕๐๙ และ ๒๕๒๕

สรุป อาการที่เกิดขึ้นล้วนมีความเกี่ยวข้องกับความพิการของธาตุลมและธาตุไฟ และจากประวัติที่เป็นมานาน น่าจะส่งผลกระทบต่อธาตุน้ำและธาตุดินบ้าง

การวินิจฉัยโรค

- ตามตรีธาตุสมุฏฐาน วาตะปิตตะพิการ
- ตามธาตุทั้งสี่ ธาตุไฟพิการ (ปริมาณัคคีพิการ) ธาตุลมพิการ (อังกมังกานุสารีวาตาพิการ)
- ตามเบญจอินทรีย์ กายโรโค (อันตะโรโค)
- ตามหมอสสมุติ (ยังไม่สามารถสรุปได้ เท่าที่สืบค้นมีอาการบางส่วนเทียบเคียงได้กับใกล้เคียงกับกษัยปลวก)

แนวทางการรักษา เนื่องจากมีอาการมานาน ความพิการของธาตุลมและธาตุไฟ น่าจะส่งผลกระทบต่อธาตุน้ำและธาตุดินซึ่งเป็นโครงสร้างของร่างกายด้วย จึงควรปรับธาตุทั้งสี่ให้บริบูรณ์ สำหรับความพิการของธาตุลมและธาตุไฟรักษาได้ด้วยยาสมุนไพรและอาหารที่มีรสสุขุม ร้อน หรือการรักษาด้วยการทำหัตถการ เช่น การนวด การประคบสมุนไพร การอบไอน้ำสมุนไพร ห้ามรับประทานยาสมุนไพรและอาหารที่มีรสเย็น หรืออยู่ในที่อากาศเย็นนาน ๆ เพราะแสลงธาตุลมและไฟ

• การรักษาด้วยยาสมุนไพร

- ตำรับยาปรับธาตุ เช่น ยาเบญจกุล ยาวิวัฒนะ
- ตำรับยาหอมที่มีรสสุขุมเพื่อแก้สมุฏฐานธาตุลม ได้แก่ หอมบำรุงหัวใจ หอมเทพจิตร หอมทิพโอสถ หอมเนาวโกฐ หอมอินทจักร
- ยาต้มตำรับที่มีรสสุขุม ร้อน ที่มีสรรพคุณปรับธาตุ แก้สมุฏฐานธาตุลมและธาตุไฟ ประกอบด้วย เบญจกุล โกฐเหียน สมุลแว้ง กฤษณา ขอนดอก กระลำพัก ชลูด อบเชย กระวาน กานพลู ขมิ้น ไพล เป็นต้น ต้มรับประทานครั้งละครึ่งแก้ว ๓ เวลา ก่อนอาหาร หากตรวจร่างกายพบว่าเส้นตึง อาจเพิ่มยาที่มีสรรพคุณคลายเส้นด้วย เช่น เถาวัลย์เปรียง เถาเอ็นอ่อน โคลกลาน

- การรักษาด้วยหัตถการ เพื่อช่วยกระตุ้นการไหลเวียนของเลือดลม เช่น การนวด การประคบสมุนไพร การอบไอน้ำสมุนไพร

ภาคผนวก

หลักการสำคัญของการแพทย์แผนไทย :

ในการทำเวชปฏิบัติทางการแพทย์แผนไทย หลักการสำคัญซึ่งระบุไว้ในคัมภีร์แพทย์แผนไทยซึ่งแพทย์แผนไทยจะต้องนำมาประยุกต์ใช้ คือ หลักการที่กล่าวไว้ในตำราเวชศึกษาว่า แพทย์ผู้ทำการรักษาจะต้องรู้จัก ๔ ประการ คือ รู้ ที่ตั้งที่แรกเกิดของโรค รู้จักชื่อโรค รู้จักยาสำหรับแก้โรค และรู้ว่ายาอย่างใดจะควรแก้โรคชนิดใด สำหรับความรู้พื้นฐานที่สำคัญที่จะทำให้เกิดความเข้าใจกิจข้อที่ ๑ และ ๒ นั้น คือการเรียนรู้เรื่องธาตุและสมุฏฐานของโรค

ความรู้เรื่องธาตุ และความสัมพันธ์ของธาตุในภาวะปกติและผิดปกติ คัมภีร์และตำราสำคัญที่อธิบายหลักการเรื่องธาตุคือ คัมภีร์ประณมจินดา คัมภีร์สมุฏฐานวินิจฉัย คัมภีร์โรคนิทาน คัมภีร์ธาตุวิวรรณ์ คัมภีร์ธาตุวิภังค์ ตำราเวชศึกษา และคัมภีร์วิสุทธิธรรมรค สารสำคัญกล่าวถึงองค์ประกอบของชีวิตว่า มนุษย์ที่สมบูรณ์จะต้องประกอบด้วย ๒ ส่วนคือรูปธรรมและนามธรรม หรือเรียกสั้น ๆ ว่า รูปและนาม รูปเป็นส่วนของร่างกาย ประกอบขึ้นจากธาตุทั้ง ๔ คือ **ปฐวีธาตุ อาโปธาตุ วาโยธาตุ เตโชธาตุ** (หรือธาตุดิน น้ำ ลม ไฟตามลำดับ) นามคือส่วนของจิต มี ๔ ลักษณะ ได้แก่ **เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ** รูป ๑ นาม ๔ รวมเรียกว่า **ขันธ ๕**

ธาตุทั้ง ๔ เป็นส่วนประกอบของร่างกายมนุษย์และสรรพสิ่งต่าง ๆ ในสิ่งแวดล้อม โลก และจักรวาล นอกจากธาตุทั้ง ๔ ที่กล่าวมาข้างต้น คัมภีร์วิสุทธิธรรมรคกล่าวว่าร่างกายมนุษย์ยังประกอบด้วย**อากาศธาตุ** คือธาตุช่องว่าง เป็นธาตุที่สัมผัสไม่ได้ เช่น ช่องหู ช่องจมูก ช่องปาก ช่องทวารหนัก ช่องทวารเบา เป็นต้น

คัมภีร์วิสุทธิธรรมรคและคัมภีร์วิสุทธิธรรมรค กล่าวถึงลักษณะอันเป็นธรรมชาติของธาตุทั้ง ๔ ไว้ตรงกันเป็นส่วนใหญ่ว่ามีลักษณะและหน้าที่ดังนี้

- ☉ **ปฐวีธาตุ (ธาตุดิน)** คือธรรมชาติที่ทรงภาวะแข็ง หยาบ กระจ่างที่มีอยู่ในร่างกาย
 - ปฐวีธาตุมีความแข็งเป็นลักษณะ มีการทรงอยู่เป็นหน้าที่ เป็นที่อาศัยเป็นที่ตั้งของธาตุอื่นๆ รวมกัน ให้ทรงรูปร่างไว้ในร่างกาย เป็นโครงสร้างของร่างกาย
 - ปฐวีธาตุ มีความแข็งเป็นลักษณะ เพราะว่าถ้านำไปเทียบกับธาตุอื่นแล้ว ธาตุดินมีสภาพแข็งกว่าธาตุอื่น นอกจากปฐวีธาตุแล้วธาตุอื่นๆ ไม่สามารถทำให้ความแข็งหรือความอ่อนปรากฏขึ้นแก่การสัมผัสถูกต้องได้ วัตถุใดมีปฐวีธาตุน้อยก็แข็งน้อย วัตถุใดมีปฐวีธาตุน้อยก็แข็งน้อย จึงรู้สึกละเอียดอ่อน
 - ปฐวีธาตุเป็นธาตุที่เป็นที่อาศัย เป็นที่ตั้งของธาตุอื่นๆ เปรียบเหมือนพื้นแผ่นดินอันเป็นที่อาศัยเป็นที่ตั้งแห่งสิ่งที่มีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิตทั้งปวง
- ☉ **อาโปธาตุ (ธาตุน้ำ)** คือธรรมชาติที่ทรงภาวะการเกาะกุม และการไหลที่มีอยู่ในร่างกาย
 - อาโปธาตุมีความเหลว มีความเอิบอาบเป็นลักษณะ ช่วยเพิ่มพูนธาตุอื่นทำให้ชุ่มชื้นซึมซาบไปในสรีระ
 - อาโปธาตุถ้ามีจำนวนมากในวัตถุใดทำให้วัตถุเหลวมากจนถึงกับไหลได้ ถ้าวัตถุใดมีอาโปธาตุพอสมควรทำให้วัตถุนั้นอ่อนลงและเหลวมากขึ้น ถ้าวัตถุใดมีอาโปธาตุน้อยวัตถุนั้นจะแข็ง
 - เมื่ออาโปธาตุถูกความร้อนทำให้ไหล แต่ถ้าอาโปธาตุถูกความเย็นทำให้เกาะกุม เช่น ขี้ผึ้งเมื่อถูกความร้อนก็จะเหลวจนไหลได้ เมื่อเย็นแล้วก็จะกลับแข็งตัวตามเดิม หรือน้ำแข็งเมื่อถูกความร้อนก็จะละลายและไหล เมื่อเย็นจัดก็จะจับกันเป็นก้อนน้ำแข็ง

- อาโปธาตุเป็นธาตุที่เป็นเครื่องสมาน เป็นเครื่องเกาะกุม เกาะเกี่ยวรูปทั้งหลายที่เกิดร่วมด้วยให้รวมกันอยู่ได้ ไม่ให้กระจัดกระจายไป เหมือนดั่งน้ำผึ้งที่ประสมกับยาผงเพื่อประสานให้ปั้นติดกันเป็นก้อนเป็นยา ลูกกลอนได้ฉะนั้น

☉ **วาโยธาตุ (ธาตุลม)** คือธรรมชาติที่ทรงภาวะการเคร่งตึง และการไหวที่มีอยู่ในร่างกาย

- วาโยธาตุมีความเคลื่อนไหว และการพองไว้เป็นลักษณะ แล่นไปตามอวัยวะใหญ่ๆน้อยในสรีระ
- วาโยธาตุเป็นธาตุที่มีความสำคัญมากแก่บุคคลที่มีวิญญาน เพราะถ้าไม่มีลมหายใจก็ตาย และธาตุลมนี้ทำให้เหววาจาไหวกายได้ ถ้าเหววาจาไหวกายดีมีประโยชน์ก็เป็นบุญเป็นกุศล ให้ผลเป็นสุข ถ้าเหววาจาไหวกายชั่วมีโทษก็เป็นบาปเป็นอกุศล ให้ผลเป็นทุกข์

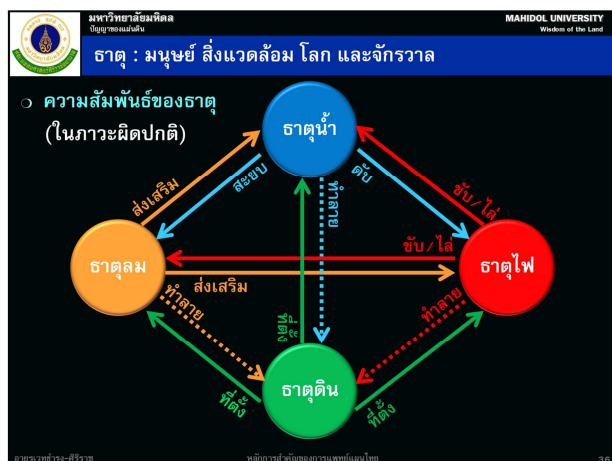
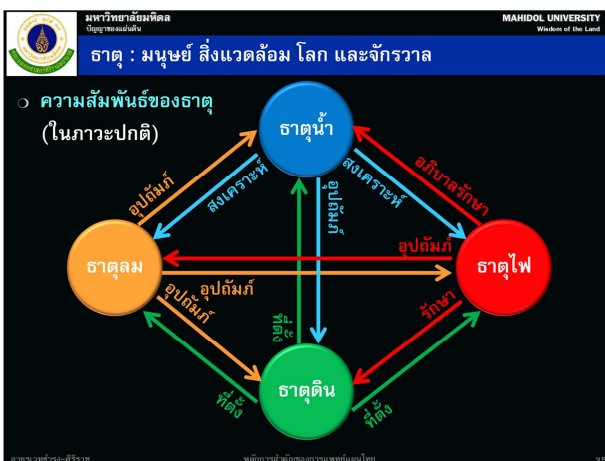
☼ **เตโชธาตุ (ธาตุไฟ)** คือธรรมชาติที่ทรงภาวะการสุกหอมและความอบอุ่นที่มีอยู่ในร่างกาย

- เตโชธาตุมีความร้อนเป็นลักษณะ มีอาการเป็นไอร้อน ยิ่งของที่กินเข้าไปตี้มเข้าไปให้ย่อยได้
- เตโชธาตุแม้จะเป็นธาตุที่ต้องอาศัยสัมพันธ์กับธาตุอื่นๆก็ตาม แต่ว่ามีประสิทธิภาพเหนือธาตุอื่น บุคคลทั้งหลายอายุจะยืนหรือไม่ก็เพราะเตโชธาตุ เช่น สันตปัคคี ให้ความอบอุ่นไม่พอ ปริณามัคคีไม่พ่อย่อยอาหาร เพียงเท่านั้นบุคคลทั้งหลายก็ดำรงชีวิตอยู่ไม่ได้แล้ว

มนุษย์แต่ละคนจะมีสัดส่วนของธาตุทั้ง ๔ ไม่เท่ากัน มีธาตุใดธาตุหนึ่งเป็นใหญ่เรียกว่า**ธาตุเจ้าเรือน** ธรรมชาติและสรรพสิ่งทั้งหลายที่อยู่รอบตัวมนุษย์และมีอิทธิพลต่อตัวมนุษย์ก็ประกอบขึ้นจากธาตุเหล่านี้เหมือนกัน เช่น

- **ฤดูกาล** ในแต่ละช่วงเวลาของปีจะมีลักษณะแตกต่างกันเนื่องจากอิทธิพลของธาตุต่างกัน เช่น ฤดูฝนมีอิทธิพลของธาตุลม ฤดูร้อนมีอิทธิพลของธาตุไฟ
- **กาล** ในแต่ละช่วงเวลาของวันจะมีลักษณะแตกต่างกันเนื่องจากอิทธิพลของธาตุต่างกัน เช่น ช่วงกลางวันเป็นช่วงเวลาที่มีความร้อนเนื่องจากอิทธิพลของธาตุไฟ ช่วงหัวค่ำเป็นช่วงเวลาที่มึลมพัดเย็นสบายเนื่องจากอิทธิพลของธาตุลม
- **ภูมิประเทศ** ท้องถิ่นต่าง ๆ ซึ่งมีลักษณะภูมิประเทศแตกต่างกันเนื่องจากอิทธิพลของธาตุต่างกัน เช่น ภูมิประเทศที่เป็นภูเขาสูงจัดเป็นประเทศร้อนเนื่องจากอิทธิพลของธาตุไฟ
- **ดวงดาวในจักรวาล** ในทางการแพทย์แผนไทยเชื่อว่าดวงดาวต่าง ๆ มีองค์ประกอบของธาตุไม่เท่ากัน เช่น ธาตุประจำดาวพฤหัสบดีเป็นธาตุดิน ดาวพุธและดาวศุกร์เป็นธาตุน้ำ ธาตุประจำหมู่ดาวราศีเมษ สิงห์ และธนู เป็นธาตุไฟ

ธาตุทั้ง ๔ ซึ่งเป็นส่วนประกอบของร่างกายมนุษย์มีความสัมพันธ์ในภาวะปกติและภาวะที่ผิดปกติดังแสดงในภาพ

สมรรถฐานของโรค มนุษย์ซึ่งอาศัยอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ปรับเปลี่ยนหรือมีการเปลี่ยนแปลงซึ่งมีอิทธิพลต่อธาตุในร่างกายของมนุษย์นั้น มนุษย์ต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอเพื่อรักษาให้ธาตุทั้ง ๔ ในร่างกายให้อยู่ในสมดุลและเป็นปกติ หากร่างกายปรับเปลี่ยนไม่ได้หรือเป็นเหตุรุนแรงทำให้ธาตุมีความผิดปกติก็จะเกิดเป็นโรคขึ้น

สำหรับเหตุของโรคหรือที่ตั้งที่เกิดของโรค ในทางการแพทย์แผนไทยใช้คำว่าสมรรถฐานของโรค ในคัมภีร์ไม่ได้จำแนกชัดเจนอย่างเช่นการแพทย์แผนปัจจุบัน ซึ่งแบ่งเหตุของโรคเป็นหลายกลุ่ม ที่สำคัญคือความผิดปกติของพันธุกรรม เชื้อโรค สารเคมี รังสี และอุบัติเหตุ (อันตราย) เชิงกล

ในทางการแพทย์แผนไทย ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อร่างกายหรือเป็นเหตุให้เกิดโรคที่กล่าวไว้ในคัมภีร์ต่าง ๆ อาจจำแนกเป็น ๒ กลุ่ม คือ

- ปัจจัยภายในร่างกาย ได้แก่ ความผิดปกติของธาตุ อายุ อารมณ์ และพฤติกรรม
- ปัจจัยภายนอกในร่างกาย ได้แก่ ฤดูกาล กาลเวลา ภูมิประเทศ

นอกจากนี้ยังมีเหตุแห่งโรคที่กล่าวไว้ในคัมภีร์ เช่น กิมิชาติ (हनोनपायि) โอบกมิโรค (โรคที่เกิดจากถูกทุบถองโอบยตี) อุปปาติกะโรค (โรคที่เกิดขึ้นเอง โรคที่ลอยมาตามอากาศ) โรคโบราณกรรม (โรคที่เกิดจากกรรม) โรคที่เกิดจากพฤติกรรมหรือมูลเหตุของโรค

วิเคราะห์ข้อมูลอาหารตามศาสตร์การแพทย์แผนไทย :

หากวิเคราะห์อาการอาหารทั้งหมด อาจอธิบายเชื่อมโยงให้เป็นเหตุเป็นผลตามความรู้ศาสตร์การแพทย์แผนไทย ดังแสดงในแผนภูมิ หน้า ๑๑

- **อาการต้องนอนพักหลังรับประทานอาหาร** โดยปกติหลังรับประทานอาหาร คนทั่วไปอาจมีความรู้สึก “หนังท้องตึง หนังตาหย่อน” เนื่องจากอาหารที่รับประทานเข้าไปประกอบด้วยธาตุทั้ง ๔ จะถูกไฟปรีณามัคคิยย่อเผาผลาญ ไฟปรีณามัคคิยที่เพิ่ม (กำเริบ) ขึ้น จะทำให้ไฟสันตปัคคิ (ไฟอุณกาย) หย่อนลง ส่งผลต่อธาตุลมในร่างกายให้หย่อนตาม ดังนั้นหลังรับประทานอาหาร ไฟสันตปัคคิซึ่งทำหน้าที่กระตุ้นให้เลือดลมไหลเวียนก็จะอ่อนกำลังลงส่งผลให้เลือดลมในร่างกายไหลเวียนน้อยลงด้วย การเคลื่อนไหวของร่างกายซึ่งต้องอาศัยการทำงานของธาตุลม จึงลดลง ทำให้ร่างกายเข้าสู่ภาวะอยากนอนพัก และเมื่อได้นอนพัก ร่างกายก็จะปรับสมดุลของธาตุลมและธาตุไฟได้ ถ้าร่างกายปรับได้ดีก็จะหลับได้ดี

หากในช่วงหลังรับประทานอาหาร ไม่ได้นอนหรือต้องทำกิจกรรมที่ต้องใช้สมอง เช่น อ่านหนังสือ กิจกรรมที่ทำจะเป็นมูลเหตุกระตุ้นให้ธาตุลมและธาตุไฟที่ควรจะค่อย ๆ ปรับเข้าสู่สมดุลกลับกำเริบขึ้น หากร่างกายไม่สามารถปรับการเปลี่ยนแปลงให้เข้าสู่สมดุลใหม่ได้ อาจเกิดความผิดปกติขึ้น เช่น ในกรณีนี้ทำให้เกิดอาการ “ปวดหน้าผากซ้าย” อาการดังกล่าวอธิบายได้ว่าเป็นเรื่องของภาวะธาตุลมที่ติดขัดในสมอง ลมที่คั่งค้างบริเวณใดก็จะทำให้มีอาการปวดตึงที่บริเวณนั้น สมองที่ไม่สามารถปรับสมดุลได้ จึงนอนไม่หลับ

การนอนในท่าศีรษะต่ำแล้วหลับได้เร็วขึ้น เนื่องจากเป็นท่าที่ช่วยให้เลือดลมไหลเวียนไปที่ศีรษะได้ง่ายขึ้น ไม่ต้องอาศัยแรงดันของลมจากด้านล่าง เลือดจะนำพาไฟธาตุไปด้วย ทำให้ลมที่ติดขัดอยู่บริเวณศีรษะคลายตัวและไหลเวียนไปตามช่องทางเดินของลมได้สะดวกขึ้น ทำให้อาการปวดตึงคลายลง และหลับได้

- **อาการสมองด้าน สมองแห้ง** การพูดแบบใช้สมองต้องใช้พลังงานมาก เป็นมูลเหตุกระตุ้นธาตุลมและธาตุไฟให้ทำงานมากขึ้น โดยเฉพาะในส่วนของสมอง ในภาวะที่ร่างกายเป็นปกติ การไหลเวียนของเลือดลมจะเป็นไปตามที่ร่างกายต้องการ หรือปรับสมดุลได้ในภายหลัง แต่สำหรับในกรณีนี้ เกิดอาการหลังพูด ๒-๓ วันหมายความว่า

ร่างกายไม่น่าจะปรับสมดุลของธาตุลมและธาตุไฟได้ อาการสมองด้าน สมองแห้ง น่าจะอธิบายได้ว่าเป็นเรื่องของธาตุไฟกำเริบคั่งค้างอยู่ เพราะธาตุไฟมีบทบาททำให้ร่างกายและสมองตื่นตัว ธาตุไฟที่คั่งค้างจะทำให้สมองมีการตื่นตัว สมองที่ไม่สามารถปรับสมดุลได้ จึงนอนไม่หลับ

การพูดแบบถนอมปอด น่าจะอธิบายได้ว่าทำให้ธาตุลมติดขัด ทำให้ธาตุไฟหย่อนเพราะไม่มีธาตุลมคอยช่วยหนุนเสริม เมื่อเลือดลมที่ติดขัดจึงทำให้เกิดอาการสมองด้าน

- ⊗ **อาการสมองสะบัด** น่าจะอธิบายได้ว่าเป็นความพยายามของร่างกายที่จะปรับสมดุลของธาตุลมให้ไหลเวียนสะดวกขึ้น เพราะธาตุลมมีบทบาททำให้ร่างกายเคลื่อนไหว ถ้าลมติดขัด ร่างกายจะมีอาการปวดตึงหรืออ่อนล้า ดังนั้นร่างกายจึงพยายามเพิ่มให้ธาตุลมมีมากขึ้น โดยการสะบัดเพื่อเปิดทางเดินของเลือดลม เมื่อมีอาการ “ปวดหนึ่ยหน้าผากซ้าย” หรือ “สมองด้าน สมองแห้ง” ซึ่งเป็นอาการที่เลือดลมติดขัด การสะบัดจึงน่าจะอธิบายได้ว่าเพื่อให้เกิดสมดุลของธาตุลมกับธาตุไฟ ถ้าปรับได้อาการก็จะดีขึ้น
- ⊗ **อาการไอ เจ็บระบม และแน่นหน้าอก** เป็นอาการที่บ่งว่ามีการติดขัดของลมในทางเดินหายใจ (อัสสาสะปัสสาสะ วาตา) ช่วงที่มีอาการไอบ่อยแต่ยังมีแรงไม่รู้สึกเหนื่อย เพราะกำลังธาตุลมยังมีบริบูรณ์ที่อยู่ การไม่ไอหลังจากที่ไอบามากแล้วเป็นอาการของธาตุลมหย่อนหรือพิการไป ธาตุลมมีกำลังไม่พอ เมื่อต้องพูด (บรรยายธรรม) นานหมายความว่าต้องใช้สมองมากด้วย ซึ่งเป็นมูลเหตุกระตุ้นธาตุลมและธาตุไฟ ดังนั้นหากมีความบกพร่องของการปรับสมดุลธาตุเป็นพื้นฐานแล้ว หากมีธาตุลมพิการ อาจทำให้มีการติดขัดของลมในทางเดินหายใจ เกิดอาการไอหรืออาจส่งผลให้เกิดการติดขัดของลมในทางเดินอื่น ๆ ก็จะทำให้เกิดอาการปวดได้ เช่น ในกรณีนี้เกิดอาการเจ็บระบมหน้าอก แน่นหน้าอก หรือเจ็บระบมกว้าง ๆ ส่วนอาการแน่นทรวงอกด้วยการยืน เดิน ทำกิจกรรมต่าง ๆ นั้น เป็นเพราะการยืน เดิน หรือทำกิจกรรมต่าง ๆ เป็นการกระตุ้นธาตุลมและธาตุไฟ ดังนั้นจะช่วยผ่อนคลายนลมที่ติดขัดไปได้บ้าง เมื่อกลับมานั่งเพื่อฉันทยาเจ็บระบมขึ้นมาใหม่ เพราะเมื่ออยู่ในท่านั่ง การเดินของเลือดลมจะไม่สะดกเท่าทำ ยืนและเดิน
- ⊗ **ถ่ายคล่อง สมองม่อ** การถ่ายทำให้เสียธาตุทั้ง ๔ โดยเฉพาะธาตุลม การถ่ายเพียงครั้งเดียวเกิดปัญหาสมองม่อ นั้นน่าจะบ่งว่าร่างกายอ่อนแอไม่สามารถปรับสมดุลให้กลับคืนมาได้ การถ่ายทำให้กำลังธาตุลมในร่างกายน้อยลง มีกำลังไม่พอในการดันเลือดให้ไปเลี้ยงตามร่างกายโดยเฉพาะสมอง ซึ่งอยู่ส่วนบนของร่างกาย เกิดอาการสมองม่อขึ้น และทำให้ใช้สมองยาก การใช้สมองคือการทำงานของธาตุไฟ หากมีความผิดปกติของธาตุลม ก็จะมีปัญหาธาตุไฟด้วย
- ⊗ **ประวัติอดีตที่เป็นวัณโรคปอด และเคยสูดควันน้ำประสานทองหลายสิบปีตอนอยู่วัดพิเรนทร์ และผล scan พบว่าเนื้อปอดบางส่วนเป็นแผลเป็น** นั้นน่าจะอธิบายว่ามีผลเป็นปัจจัยของความเจ็บป่วย เพราะปอด เป็นอวัยวะที่เกี่ยวกับธาตุลม คือ ลมอัสสาสะปัสสาสะ ลมนี้เป็นต้นของลมต่าง ๆ ในร่างกาย ส่วนหัวใจ (หทัยวัตถุ) เป็นอวัยวะที่เกี่ยวกับธาตุลม คือ หทัยวาตะ (ลมพัดในหัวใจ) ซึ่งเป็นต้นของลมสุมนา (ลมในเส้น) และอังกมังกานุสารีวาตา (ลมพัดทั่วร่างกาย) ถ้าปอดและหัวใจไม่แข็งแรงร่างกายจะมีปัญหาเกี่ยวกับธาตุลม ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อธาตุไฟและธาตุอื่น ๆ ตามมา